

Ernst Reuter: Bilgi Transferi ve Kültürlerarası Pragmatizm Arasında Türkiye’de Kentsel Reformlar

Heinz Reif*
Çev: Barış Ülker**

Özet

Ernst Reuter’in Weimar Cumhuriyeti ve İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki siyasal yaşamı çok sayıda Almanca araştırma ile ortaya çıkarılmıştır. Bunun aksine, Türkiye’deki on yıllık çalışması günümüze kadar keşfedilmemiş bir alan olarak kalmıştır. Ruşen Keleş (2009) ve Burcu Doğramacı’nın (2008) katkıları Ernst Reuter’in araştırmalarını daha önceki sınırlı yaklaşımlardan kurtarmıştır. Bu iki çalışma ve Ernst Reuter’in oğlu Edzard Reuter’in çeşitli önerilerine dayanarak, bu makale birbirleri ile ilişkili üç konuya odaklanmaktadır: Reuter’in kentleşme kavramı ve tüm planlı kentsel gelişmenin ana kaynağı olarak varsayığı istatistikler; Reuter’in Türkiye’de modern kentsel gelişme için geleneksel referans noktalarını keşfi ve onun genç, bilimsel, uygulama odaklı ve iyi eğitilmiş yerel yönetim ve siyasi seçkin kavramı.

Anahtar Sözcükler: Ernst Reuter, kentleşme, sosyal reform odaklı uygulamalar, Türkiye,

Ernst Reuter: Urban Reforms in Turkey Between Knowledge Transfer and Intercultural Pragmatism

Abstract

The political life of Ernst Reuter during the Weimar Republic and after the Second World War has been covered by an extensive amount of research in German. In stark contrast, his ten years of work in Turkey has remained *terra incognita* until recently. The contributions of Rusen Keleş (2009) and Burcu Doğramacı (2008) relieved the research on Ernst Reuter in Turkey from previously limited approaches. Relying on these studies and various suggestions of Edzard Reuter, the son of Ernst Reuter, this article looks at three interrelated subjects: Reuter’s concept of urbanization and his assumption of the statistics as the main source of all planned urban development; Reuter’s discovery of traditional reference points for a modern urban development in Turkey; and his concept of a young, scientific, practice oriented and good trained local administrative and political elite.

Keywords: Ernst Reuter, urbanization, practice oriented social reforms, Turkey,

* Center for Metropolitan Studies Technical University Berlin

** Arş. Gör. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

I.

Weimar cumhuriyetinde ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Ernst Reuter'in siyasi yaşamı Almanca yazılan pek çok araştırmaya konu olmuştur. Ancak bunun aksine, Türkiye'de geçirdiği on yıllık çalışma süresi son yıllara kadar bir bilinmez olarak kalmıştır. Biyografik çalışmalarında Willy Brandt ve Richard Löwenthal (1965), 760 sayfanın yalnızca 20 adedini Reuter'in mesleki hayatındaki bu önemli aşamaya ayırmışlardır. David Barclay'in (2000) muhteşem bibliyografisi Reuter'i Türkiye'deki Alman göçmen bilim insanı ve entelektüeller ağında en önemli figürlerden biri olarak tanıtmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda Reuter'i Türk hükümetinin bir danışmanı olarak sunmaktadır. Barclay bu anlamda, kentbilim konuları üzerine yaptığı hatırı sayılır miktardaki çalışmaları referans göstererek Reuter'in Türk kentbiliminin gelişimine sunduğu katkıyı ortaya koymaktadır. Ancak, bir buçuk sayfalık kısa bir genel bakışın ardından Barclay (**Ibid.**, 168) bu fikirlerin “ne tam anlamıyla orijinal ne de teorik ya da analitik olarak yeterince gelişmiş” oldukları sonucuna varmaktadır. Bu düşünce hattını sorgulamak bizim makalemizin kapsamında değildir. Reuter şüphesiz profesyonel bir bilim insanı değildi. Benzer şekilde çok iyi tanınan bir kent kuramcısı da değildi. Daha çok, varlığının en derininde, Reuter bir *homo politicus* idi ve hümanist bir bakış açısı ile yoğurulmuş, siyasi olarak tecrübeli biriydi (hem teori hem de pratikte). Pratik sosyal reformun ateşli bir destekçisiydi. Hepsinden fazla da Alman ve İngiliz geleneklerinde görülen yerel öz-yönetim ilkesinin sadık bir savunucusuydu. Reuter için sürdürülebilir bir toplumsal düzen ancak belediye öz-yönetimi ve merkezi devlet yönetiminin dengeli bir kombinasyonu ile mümkündü.

İki Türk akademisyenin katkıları Türkiye'de Ernst Reuter üzerine yapılan çalışmaları önceki sınırlı yaklaşımlardan kurtarmıştır. Berlin'de bir konferans esnasında (Reif und Feichtinger 2009), Ruşen Keleş (Ankara) (2009) Türkiye'de açıkça pratik odaklı kentleşmenin gelişiminde Reuter'in önemini belirtir. Burcu Doğramacı (Hamburg/München) (2008) 1927 yılından bu yana Türkiye'deki Alman mimar ve kent planlamacıları üzerine gerçekleştirdiği dikkate değer çalışmasında Ernst Reuter'i öncü kentbilimciler arasında etkileyici bir anıt olarak tarif etmektedir. Aşağıda, bu iki çalışmayı ve Ernst Reuter'in oğlu Edzard Reuter'in önerilerini temel alan araştırma projemizin ilk kavrayışlarına dair bir şema sunacağız.

II.

Siyasi göçmen Ernst Reuter, Nasyonal Sosyalizm dönemindeki tüm göçmenler gibi kendisine ev sahipliği yapan ülkedeki çalışma ve yaşam koşullarına hazırlıklı değildi. Kemalist reformlara rağmen Türkiye bir Alman için büyük ölçüde

“yabancı bir ülke” idi. Daha net olarak konuşmak gerekirse Reuter başlangıçta bu ülkede bir “yabancıydı” ancak çok geçmeden bu ülkeden “bizim ülkemiz” olarak bahsetmeye başladı (Keleş, 2009: 186 ve 193). Hayatının çeşitli aşamalarından ve Avrupa ile Kuzey Amerika kentlerine yaptığı yolculuklardan modern kentlerin (örneğin Aurich, Marburg, Berlin ve Magdeburg) gelişim sorunlarına dair somut deneyimler getirmişti. Öz-yönetim, hizmet yönetimi, belediyelerin ekonomik ve sosyal politikaları, kent planlaması, mimari ve altyapı çalışmaları yoluyla modern kentleşme süreçlerinin yönetilmesine dair stratejik bilgisini oluştururken, Reuter ilgili Batı Avrupa literatürünü kullanmıştır (Rudolf Gneist ve Ebenezer Howard’tan Raymond Unwin’e). Ancak literatürün dinamizmi Türkiye’de gözlenmesi ve analiz edilmesi çok güç olan iki yeni kent türünden beslenmektedir: metropoller ve endüstriyel kentler. Yani Reuter’in Türk hükümeti için yürüttüğü danışmanlık ve Türkiye’de pratik-odaklı kentbilim profesörü olarak hizmetlerindeki yeterliliği genellikle zamanın dışındaydı ya da gelişim politikasının terminolojisini kullanmak gerekirse “eşzamansızdı.” Bugün, bu eşzamansızlık durumunun kaçınılmaz olduğu kabul edilmektedir. Bu konuda en dikkate değer nokta ise Reuter’in bu durumu ne kadar çabuk aştığı ve Türkiye’de o zamanın kentbilimi içerisinde yolunu nasıl bulduğudur. Bunun yanıtı Reuter’in Türkçe literatürü de inceleme imkanı sunan Türkçeyi hızlı öğrenmedeki üstün derecedeki kabiliyeti ile mümkün olan çok önemli başarısıydı. Ayrıca, ülke çapında gerçekleştirdiği pek çok yolculuk ve “Batılı” ile Türk kentsel gelişim kaynak ve stratejileri arasında tanımladığı kullanışlı keşif alanları Reuter’in kullandığı en önemli araçlardandı. Dahası, geleneklere yönelik etnolojik hassasiyeti Reuter’in bir danışman olarak Türk kentsel gelişiminin “kendi mantığını” keşfetmesine yardımcı olmuştur. Diğer pek çok göçmen danışmanın aksine (örneğin Martin Wagner), Reuter yüksek derecede teorik batılı modern kentlerin bir misyoneri değildi. Daha çok Türk kentleşmesinin o dönemde olduğu haliyle bilgili, çalışkan ve pragmatik bir destekçisiydi. Bu özellikler, diğer göçmen danışmanlar uzun zaman önce unutulmuşken Reuter’in hala Türkiye’nin kültürel hafızasında belli bir yeri olmasının ardındaki baş sebeplerdir.

Ernst Reuter Projemiz için önemli bir kılavuz bakış açısı Reuter’in Batı’nın önceden verilmiş sektörel kentbilim standartlarının temsilciliğinden çıkarak iyi tanımlanmış küçük adımlar ile tartışılmaz biçimde pratik-odaklı bir Türk kentleşme konseptinin oluşumuna doğru yön değiştirmesini incelemektir. Bu yön değiştirme 1946 yılına kadar bariz bir şekilde tamamlanmamıştı. Ancak bu çalışma süreci Ankara’da bir Kentsel Çalışmalar Merkezi projesi ile fark edilir hale gelmiştir. Aşağıdaki bölümlerde bu gelişimin ana aşamalarını kısaca sunacağız: Reuter’in kentbilim anlayışı ve istatistiklerin planlı kentsel gelişimin ana kaynağı olduğu varsayımı, Reuter’in Türkiye’de modern bir kentsel gelişim için geleneksel

referans noktalarını keşfediş ve Reuter'in genç, bilimsel, pratik odaklı ve iyi eğitilmiş yerel idari ve siyasi elitler anlayışı.

III.

İnsanların kentlere doğru gerçekleştirdiği olağanüstü hareket ve bu alanlardaki yaşam kalitesi genel anlamda Reuter'in kentleşme tanımının ana noktalarını oluşturmaktadır. Ancak Reuter'in kentleşme anlayışının belli özellikleri bulunmaktadır. Bu anlamda, Fransızca bir sözcük olan *urbanisme* kelimesinin çağrışımlarına atıfta bulunarak Reuter (1939: 3) dört adet ilke belirlemiştir: yerleşim alanlarının güzelleştirilmesi, rasyonel planların oluşturulması ve kentlerin bu planlara göre geliştirilmesi, yerleşim alanlarının ekonomik ve planlı olarak bölünmesi ve modern teknolojinin kullanımı. Fakat Reuter'in kentleşme anlayışı yalnızca kentler ya da kent benzeri yerleşim alanları ile ilgili değildir çünkü çıkış noktası kentleşme ile ilişkilendirilen faaliyetlerdir. Bu kentleşme faaliyetlerinin köylerde de uygulanabileceği anlamına gelmektedir.

Bu anlamda kentleşme “planlama, modern sağlık ilkeleri ve tecrübelerinin hayata geçirilmesi, köyler ile ilgili tüm teknik gelişimin gerçekleştirilmesi, aktif ve yapıcı olmak, kendine yeterli olmak ve eski kaba taşralılıktan kurtulmayı” destekleyen bir zihniyetin oluşturulması ile ilgilidir (Reuter, 1941a: 9). Farklı yerlerde uygulanabilirliğe dayanarak Reuter (**Ibid.**, 10) kentleşme rehberlerinde bulunabilen dört kategori altında bu konsepti açık hale getirmektedir.

Öncelikle, kentleşme yerleşim alanlarının belli normlara göre kurulması, inşa edilmesi ve yönetilmesi anlamına gelmektedir. Bu alanlar rasyonel olarak planlanmalı ve evler, sokaklar, meydanlar ile kamu binaları arasında uyum gözetilmelidir. Plan, biricikliğini koruyarak alana dair özel gereksinimleri de karşılamalıdır. Ancak tüm bu ilkeleri aynı şekilde uygulayabilecek genel bir tasarım bulmak imkansızdır. İkincisi, kentleşme estetik bir anlayış gerektirir. Kent planları güzel şeyleri özellikle erişilebilir kılmalıdır. Neyin güzel olduğunu tam olarak tanımlamak mümkün olmasa da insan gözü ve beyni eğitim, yönlendirme ve örnekler yoluyla bunu algılamaktadır. Sayılmasa da bir işlevi bulunmaktadır. Dahası, bu estetik anlayış paraya dayanmaz. En basit evler dahi güzel bir şekilde inşa edilebilirken ABD’de “dünyanın en büyüğü” olarak lanse edilen kamusal binalar bu estetik normdan uzaktırlar (Reuter, 1943: 155). Üçüncüsü, kentleşme sağlıklı, uzun ve mutlu bir yaşam ile el ele giden hijyen konusunu zorunlu kılar. Kentleşmenin bu yönü hastalıkların maliyetini asgariye indirmek, bireylerin ve ulusların çalışma kapasitesi ile yaşam değerini azamiye çıkarmak noktasında çok önemlidir. Dördüncüsü, kentleşme iyimser ve konforlu bir yaşam biçimi

anlamına gelmektedir. Bu ancak yeşil alanların günlük yaşam pratiklerine entegre edilmesiyle gerçekleştirilebilir.

Bu detaylı açıklamaların yanında Reuter Türkiye’de kentleşme anlayışı ile ilgili bazı faaliyetleri de ortaya koymuştur. Bu uygulamaları işlev, örgütlenme ve teknik kapasiteleri açısından inceledikten sonra, gelecek yıllarda gerçekleştirilmesi gereken noktaları göstermek üzere genellikle Almanya, Birleşik Krallık, Fransa, İsviçre ve ABD’den örnekler vermektedir. Diğer bir deyişle, pratik odaklı mizacı Reuter’in kent planlamasının somut sorunlarına odaklanmasını ve bunları daha büyük bir çerçevede ilişkilendirmesini sağlamıştır. Örneğin, “Sokak İşaretleri” isimli makalesinde Reuter Ankara’da farklı işaretlerin kullanımındaki yanlışlıklara dikkat çekmekte, bu yanlışlıkları kendi çektiği fotoğraflarla göstermekte, ev numaralarının ve sokak isimlerinin teknik önemini incelemekte, yollar, sokaklar, caddeler ve bulvarlar arasındaki farkları vurgulamakta ve (Almanya’ya atıfta bulunarak) ulusun hafızasını geliştirmek üzere tarihsel figürlerin nasıl kullanılması gerektiğini tarif etmektedir. Kentleşme sürecinde, Reuter’a (1941b: 14) göre, “büyük amaçlar bu basit ve küçük araçlarla gerçekleştirilebilir”.

Her yerin kendine has özellikleri bulunduğundan bu genel çerçeve içerisinde kent planlaması Reuter için çok önemli rol oynamaktadır. Eski ve soyut kent planlama şekline farklı olarak yeni kent planlaması yerel ve ulusal özelliklerin detaylı analizine dayanmaktadır (Reuter, 1943a: 155-156). Devamlı bir faaliyet olarak bu yeni kentsel planlama dönemin teknik ve sosyal gereksinimlerine cevap vermek durumundadır. “Geleceğin kenti” gibi ütopyacı niyetler yeni kent fikirlerinin oluşumunda önemli olsa da (Reuter, 1946: 27) güzel ve modern kent planlarının oluşturulması ile bu planların gerçekte uygulanması arasında büyük bir fark bulunmaktadır (Reuter, 1940: 19). Bu istatistiğin planlı kentsel gelişimde devreye girdiği noktadır.

Plancılar ve politika belirleyicilere bir alanın kaynakları ve şartlarına dair çeşitli bilgileri toplama ve sınıflandırma, modern kentlerin ihtiyaçlarını karşılama ve geleceğe yönelik teknik ve ekonomik imkanların hesaplama konusunda istatistik kullanımı genel anlamda çok önemli bir araç olarak ortaya çıkmaktadır. Reuter (1941c: 40), istatistiğin bir disiplin olarak özellikle “gerçek hükümet faaliyetlerinin bir aynası olduğunu” belirtmektedir. Dahası, istatistikler, rakamlar olarak belediyelerin merkezi devlet yönetimi karşısındaki konumunu anlamak ve farklı belediyelerin faaliyetlerini karşılaştırmak açısından da önemlidir. Bu yüzden, Reuter (1941c, 1941d, 1944, 1941e ve 1941f) istatistiksel analizin üç seviyede geliştirilmesini önermektedir: Genel İstatistik Müdürlüğü, Belediye İstatistikleri ve İl Özel İdareleri İstatistikleri.

İlk Cumhuriyet yıllarındaki başarıları göz önüne alarak Reuter istatistiklerin kalitesini iyileştirebilecek kusursuz bir araştırma ve idare biriminin hemen gerçekleştirilmesinin pek mümkün olmadığını altını çizmektedir. Bu ileri seviyeye ulaşmak için Türkiye'nin zamana, yeni reformlara ve yerel idarecilerin tecrübelerine ihtiyacı vardır (Reuter, 1941c: 40)

Diğer taraftan, kusursuz bir istatistiksel analiz ancak doğru metodolojik araçların uygulanması ile mümkün olabilir. Bu noktada, Reuter istatistiklerin oluşturulmasında uzmanlar tarafından değiştirilmesi gereken teknik sorunlara dair detaylı bir okuma yapmaktadır. Bu teknik sorunlar toplanan verilerin hatalı oluşu, ögelerin ve rakamların sınıflandırılmasında yapılan hatalar, çifte hesaplamalar ve farklı idari birimler arasında veri tutarsızlığını içermektedir (ancak bunlarla sınırlı değildir).

Bir sistematik bilgi toplama mekanizması olarak istatistik kamu maliyesini incelemenin ve işlevlerine göre (örneğin yerleşim alanları, iş bölgeleri, yeşil alanlar ve tarım arazileri) arazi dağıtım kararları alınmasının tek bilimsel yoludur. Türkiye'deki istatistik bilimine yönelik yaptığı eleştiri ve önerilerin dışında Reuter'un kentleşme çerçevesinde sistematik bilgi toplanmasına yaptığı katkı iki örnek ile gösterilebilir. Birincisi, Reuter (1941g) kentleşme üzerine sistematik bir bibliyografyayı Türkçe kaleme almıştır. 1930 sonrasında yeni alfabe ile yayınlanan çalışmalara dayanan bu bibliyografya 17 adet kitap, toplamda 8 gazeteden alınmış makaleler (Mülkiye, Bayındırlık İşleri Dergisi, İdare Mecmuası, Maliye, Konjonktür, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, Arkitekt ve İstanbul Belediye Mecmuası) ile mahkeme kararlarından oluşmaktadır. İkincisi, Reuter, 1935 yılında yayınlanmaya başlayan *Belediyeler Dergisi* isimli derginin ilk tamamlanmış kataloğunu bir araya getirmiştir. 187 belediye, 23 ülke, 85 yazar ve 58 konu olmak üzere alfabetik sırada dört kategori ile çalışmıştır.

IV.

Pratik ve sosyal reformların bir savunucusu olarak, Reuter Türkiye'de modern bir kentsel gelişim için mevcut referans noktalarını bularak bunları vurgulama konusunda kabiliyetliydi. *Kasabalarımız* isimli makalesi bu mevcut referans noktalarına dair bir örnek olarak gösterilebilir (Reuter, 1943b). Reuter'a göre, 10.000'den fazla nüfus barındıran yerleşim yerleri en dar anlamında kent olarak tanımlanabilir. Buna ek olarak, kentler ve köyler arasındaki nüfus özellikleri göz önüne alınarak Türkiye'deki belediyelerin büyük çoğunluğu uygun şekilde kasaba olarak tanımlanmıştır. Türkiye'nin ekonomik yapısında tarımın hakimiyetini hatırlatarak Reuter (*Ibid.*, 121) bu kasabaların "kent yaşamına doğru aşamalı dönüşümün araçları olduğunu ve bu yüzden de köyler ile ülkenin iç kısımlarına

doğru ilerleyen uygar bir gelişimi temsil ettiğini” söylemiştir. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimin en önemli merkezleri olarak bu kasabalar politika belirleyiciler, kent plancıları ve mimarlar tarafından ihtiyaçlarına yönelik desteklenmelidirler. Türkiye’de modern bir kentsel gelişim sürecinde kasabaların önemine dikkat çekmek için Reuter bu kasabalardaki belli varlıkları tarif etmekte ve işlevlerini genişletmek üzere önerilerde bulunmaktadır.

Türkiye’deki kasabalar tarımsal özellik sergilemelerine rağmen el yapımı materyaller üretmekte ve köylerde yaşayan insanlar için pazar işlevi görmektedirler. Bu bağlamda, kasabanın pazar yerinin geliştirilmesi, kasaba ve köyler arasındaki demiryolu ulaşımının iyileştirilmesi, otomobil, otobüs ve kamyonlar için yolların yapılması ve otomotiv sektörü ile ilgili hizmetlerin desteklenmesi sürdürülebilirlik olarak dşnlmelidir. Tccarlardan toplanan vergiler de kasabanın pazar yerinin güzelleştirilmesi ve temizlenmesi için kullanılabilir.

Ayrıca, Reuter (**Ibid.**, 123) doğduğu kasaba olan Aurich zerine düşünür ve kentleşmenin sınırlı mali imkanlarla da gerçekleştirilebileceğinin altını çizer. Bu arada, mevcut yapı biçimlerinden biri olduğu için kervansarayların yenilenmesine odaklanır. eşmeler, hamamlar ve kiraathaneler de bu yenileme görevlerine konu olabilir. Bu yüzden, mevcut kamusal bina stillerini korumak ve işlevlerini geliştirmek genç mimarların görevidir. Bir türlü sona ermeyen büyük binalara tapınma bu mimarlar tarafından reddedilmelidir. Orantısallık ilkesi ve büyük kentlerdeki evleşme yoğunluğu gibi hatalar bu kasabalara dair planlara kılavuzluk etmelidir.

Benzer Şekilde, yerel evleşme tarzları da politika belirleyiciler, kent plancıları ve mimarlar tarafından desteklenmelidir. Köylüler olarak bakılamayacak sakinler küçük evlerde yaşamaktadırlar ve gıda ihtiyaçlarının önemli bir kısmını kendi bahçelerinden karşılamaktadırlar. Reuter’a (**Ibid.**, 124-125) göre bu bahçeli evlerin desteklenmesi kentleşmenin temel unsurları olarak doğal çevrenin korunması, yeşil alanların genişletilmesi ve baheciliğin geliştirilmesi ile el ele gitmelidir. Bu bağlamda, Reuter imece (köy ölçeğinde öz-yardımlı bir çalışma mekanizması olarak) geleneğinin belediyeler kanunu ile kaldırılmasını eleştirmektedir. Kasabalar bu öz-yardımlı çalışma mekanizması yoluyla tasarruf edebilecek ve çeşitli kentleşme faaliyetlerini gerçekleştirebilecektir.

Türkiye’de modern kentleşmeye dair diğer bir referans noktası da vakıf varlığıdır. Bavyera, Berlin, Hamburg, Magdeburg ve Zürih’ten örneklerle vakıfların Avrupa için olan önemini detaylı bir Şekilde açıkladıktan sonra Reuter (1942) Türkiye’de belediyelerin vakıfların kaynaklarını seferber etmede olası rollerine dikkat çekmektedir. Belediye istatistikleri vakıfların katkılarına dair

yeterince bilgi sağlayamasa da Türkiye’deki yerel makamlar bu kaynakları yerel yönetimlerin yasal bağlamına alarak bunlardan yararlanmaya çalışmalıdırlar.

Dahası, Belediyeler Bankası (1945 yılında İller Bankası adını almıştır) Türkiye’de modern kentleşme için başka bir referans noktasıdır. Reuter’a (1943c: 24) göre, “Belediyeler Bankası olmasaydı kentlerde son 9 yılda gerçekleştirilen başarıların bazıları mümkün olmazdı(…)” “(…) Günümüz koşulları altında banka çok önemli bir varlıktır ve bu güne kadar belediyelerin geliştirilmesi açısından atılan en iyi adımdır.” Eleştirel analizi Bankanın mali durumunu, faiz oranları şartlarını, müşteri bulma yöntemlerini, teknik bir birim ve çalışma programının rollerini, işlemleri hızlandırma yöntemlerini, kontrol mekanizmalarını, işletmelerin katkılarını, küçük belediyelerin ihtiyaçlarını ve Bankanın örgütsel yapısını konu almaktadır. Türkiye’de belediyelerin kentleşme ile ilgili faaliyetlerini (örneğin su kanalları, elektrik, kent planlama ve ulaşım araçları) ve savaştan muhtemel mali sonuçlarını hatırlatarak Reuter Bankanın gelecekteki gelişimi için farklı önerilerde bulunur. Bunlar bankanın örgütlenme yapısının verimliliği, maliyetlerin azaltılması, sermaye talebinin artması ve bu yüzden de yabancı sermaye bulma çabalarının önemi, banka bünyesinde sigorta programlarının ve emeklilik fonlarının kurulması, bankanın belediyeler adına çalışan esnek bir satın alma organizasyonu olarak yeniden yapılandırılması, belediyelerin yatırımlarını düzenlemek üzere bir merkezin kurulması, Banka ve Fen İmar Heyeti arasındaki iş birliğinin genişletilmesi, belediye girişimlerinin desteklenmesi, banka ve belediyeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaştırılması ve Belediyeler Komisyonu tarafından raporların hazırlanması olmakla birlikte bunlarla sınırlı değildir. Sonuçta, Reuter’a (1945a) göre, Belediyeler Bankası yalnızca mali bir kurum değil, aynı zamanda geleceğin planlarını şekillendiren idari ve teknik bir birimdir.

V.

Reuter’a göre, genç, bilimsel, pratik odaklı ve iyi eğitilmiş yerel idari ve siyasi elitlerin oluşturulması Türkiye’de modern kentsel gelişimin vazgeçilemez bir parçasıdır. Kentlere modern yönetim biçimlerini irdelenmek üzere Reuter (1941h) yönetim anlayışının son 20 yıl içerisinde nasıl değiştiğini gösterir. Geçmişte yönetim mantığı yasal ilkelerin egemenliği altındaydı ve çoğu zaman güvenlik ve düzen meseleleri ile ilgiliydi. Ek olarak, kentlerin sorunlarını ekonomik bir perspektiften yaşam kalitesi ile ilgili olarak incelemek yerel yönetimlerin kapsamında bulunmuyordu. Ancak, günümüz koşullarında yaşanan dönüşümlerin devletin işlevleri bakımından ayırt edilmesi oldukça kolaydır. Özellikle, polis devleti teknik ve yeni yönetsel bilginin hayati önem taşıdığı daha karmaşık bir sosyoekonomik organizmaya doğru dönüşüm geçirmiştir. Bu bakımdan, kararlar tek bir merkezden alınmaz. Modern çağ, Reuter’a (1941i: 370) göre,

“(...) Yönetim alanında verimlilik ve hızlı, ekonomik olarak doğru çalışma saatleri gerektirmektedir. Artık atlı menzil arabaları yerine otomobil döneminde yaşıyoruz. Devlet ve belediye yetkilileri yalnızca polisin kapasitesi ve yetkilendirmesi ile organize edilen hizmetlerin idarecileri değil, aynı zamanda çalışma saatleri denge tablosunu, büyük ölçekli işletmelerin maliyet ve kazanç analizini sunma sorumluluğu bulunan direktörlerdir.”

Bu yüzden, yeni yönetim anlayışı istatistiklerin doğru yorumlanmasına ve ekonomik ve teknik ilkelerin uygulanmasına dayanarak belediye faaliyetlerini ve sosyal ihtiyaçları ele almalıdır.

Reuter idari ve siyasi elitlerin oluşturulmasının farklı yönlerini vurgular. Modern devletler arasındaki az örneklerden biri olarak Türkiye’de kamu görevlilerinin eğitiminden sorumlu hususi bir okul bulunmaktadır (**Ibid.**, 371). Adaylar metodolojik olarak çalışmayı ve görevleri kendi başlarına başarmayı öğrenmelidir. Bu kurumsal çerçeve modern çağın gerektirdiği koşulların yakalanmasında önemli bir değer olsa da, kamu görevlileri her şeyi bu hususi okuldan öğrenemezler. En önemli meseleleri görevlerini yerine getirirken, pratikte öğrenmektedirler (**Ibid.**, 372). Bu anlamda, farklı idari birimlerde yapılan stajlar okulun eğitim planlarından daha etkilidir. Bu staj dönemleri esnasında, Reuter (**Ibid.**, 373-375) devam eder, adaylara belli sorumluluklar ve yetkiler verilmelidir. Bunun yanında, bir hamilik sisteminin gelişmesine izin verilmeden idari birimlerin müdürleri tarafından kendilerine rehberlik edilmelidir. Bu noktada, iyi örgütlenmiş idari birimlerde iş bölümü adayların kendilerini özgürce ifade edebilmeleri ve fikirlerine üstleri tarafından değer verildiğini hissedebilmeleri açısından çok önemlidir. Dahası, adaylar teknik, yasal ve ekonomik konularda yeterli olmalı ve farklı yerel birimler ile koordinasyonu geliştirebilmelidirler.

Ancak, yeni şeyler öğrenme isteği ve doğal bir merak modern kamu görevlilerinin okuma, araştırma ve ülkenin farklı yerlerini ziyaret ederek geliştirmeleri gereken kilit öneme sahip yeteneklerden ikisidir. Bu noktada Reuter’in (**Ibid.**, 378) eleştirisi bariz hale gelir: “Kaç insan köyleri gerçekten biliyor ve doğdukları yerlere ait olan dağlara tırmanıyor, kaç tanesi ülkede bulunan tarihsel ve doğal güzellikleri geziyor? Dört yıl Ankara’da yaşadıktan sonra hala Kaleyi ziyaret etmemiş ve şehrin tarihsel özelliklerini bilmeyen bir öğrenci hakkında önyargılı olmaktan kendimi alıkoyamıyorum.” Sonuç olarak, görsel, rasyonel ve karşılaştırmalı bir eğitim sistemi genel bir prensip olarak desteklenmeli ve eğitim zaman ve sabır gerektiren bir süreç olduğu için entelektüel ve psikolojik gelişim yöntemlerine öncelik verilmelidir.

Yerel idari ve siyasi elitlerin oluşturulmasında büyük önem taşıyan daha spesifik öneriler de bulunabilir. Örneğin, Reuter, küçük belediyelerin gelişiminde bir araştırma enstitüsü tarafından yürütülmesi gereken sistematik, uzun vadeli ve karşılaştırmalı bir analiz için istatistiklerin, makale ve çalışmaların toplanmasının önemini altını çizmektedir (1945b). Bu araştırma enstitüsü (Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki bir araştırma projesi esnasında önerildiği gibi) Belediyeler Bankası’nın mali desteği ile kurulabilir ve akademisyenleri, öğrencileri, genç amirleri ve idarecileri bir araya getirebilir. Böylece, bu araştırma enstitüsü tarafından geliştirilecek olan profesyonellik mantığı farklı düzeylerde işbirliği yoluyla – örneğin eğitilen kamu görevlilerinin işbirliği ile yerel deneyimlerin paylaşımı, karşılaştırılması ve kontrolü, özel bir derginin çıkarılması, teknik danışma hizmetlerinin mevcudiyeti ve ekonomik ve coğrafik koşullar ile idari kapasiteler üzerine raporların yayınlanması – genişletilebilir.

Tamamlayıcı bir şekilde, Reuter (1941a: 9) köylerde modern kentleşme görevlerinin gerçekleştirilmesi için iki gerekliliğe vurgu yapmaktadır: birincisi, yeni bir anlayış getirebilecek insanlar, ikincisi ise nereden başlanması ve yöntemlerin nasıl kullanılması gerektiği bilgisi. Bu noktada, Reuter’in dediği gibi, Köy Enstitüleri köylerde kentleşme görevlerini yerine getirebilecek kişilerin bulunması sorumluluğunu almaktadır. Köylerden geldikleri için bu kişiler yerel ihtiyaçları herkesten daha iyi bilmektedirler. Amaç uzun süren yanlış yönetim süreci boyunca dışarıda bırakılan kuvvetleri yeniden işler hale getirmektir. Yetersiz mali ve teknik kaynakla gerçekleştirilebilecek kentleşme görevlerini tarif etmek için Reuter aynı zamanda Hakkı Tonguç’un kitabına atıfta bulunarak yeni bir zihniyet yerleştirme kabiliyeti bulunan köy öğretmenlerinin deneyimlerinden örnekler vermektedir.

Dahası, genç kamu görevlilerinin belediye başkanlarının kaliteleri ile Türkiye’deki belediyelerin ihtiyaçlarının arasındaki uyumsuzluktan doğan hayal kırıklıklarının altını çizerek Reuter (1943d) bir belediye başkanından beklenenlere dair kısa bir liste hazırlamıştır. Bu çerçevede, belediye başkanı belediye bünyesindeki farklı müdürlükleri koordine edebilmeli, ekonomik ve kent plancılığı konularında yeterli düzeyde bilgi sahibi olmalı, kent için uzun vadeli gelişim yolları oluşturmalı ve desteklemeli, belli aralıklarla seyahatler düzenleyerek ve ilgili literatürü takip ederek diğer kentlerin uygulamalarını incelemeli, belediyenin farklı müdürlüklerinde çalışarak deneyim kazanmalı (Amerikan ve Alman modellerinde olduğu gibi), kent sakinlerinin hissiyatını temsil etmeli, sakinlerin idari birimlere katılımını desteklemeli ve demokratik ilkelere değer vermelidir.

Sonuncu fakat bir o kadar da önemli olarak, Reuter'in Türkiye'de uygarlığın gelişimi için yaklaşan belediye meclisi seçimlerine odaklanması sayılabilir çünkü bu meclisler (yaklaşık 600 kadar) ve üyeleri (asgari 5000) sonraki dört yıl boyunca kamusal işlerin yürütülmesinden sorumlu olacaklardır (1943e). Bu belediye meclislerinin kapasiteleri Almanya'daki mevkidaş meclisler kadar olmasa da, meclis üyelerine verilen yetkiler çoğu Avrupa ülkesinde bulunmayan çok geniş bir eylem alanı sağlamaktadır. Bütçe müzakereleri meclis üyelerinin en önemli görevini teşkil etmektedir. Bu süreçte meclis üyeleri yalnızca belediyelerin giderleri ve örgütsel yapıları hakkında karar almamakta, aynı zamanda, kararları yasalara aykırı olmadıkça belediye başkanları ve yürütme erki nezdinde güçlerini göstermektedirler. Bunun yanında, meclis üyelerinin belediyelerin çalışma programlarını oluşturma ve revize etme, aylık hesapların kontrolü yoluyla belediyelerin uygulamalarını izleme ve kent plancılığının teknik konularında baskı yapma gibi yetkileri bulunmaktadır. Bu bakımdan, en önemli faktör meclis üyelerinin bu genişletilmiş yetkilerinden nasıl faydalanılacağıdır. Bu noktada Reuter meclis üyelerini kontrol, koordinasyon ve kaynakların verimli kullanımını akıldan çıkarmadan belediyelerin gelişimi için farklı ekonomik imkânlar araştırmaları gereken tüccarlar olarak görmektedir.

VI.

Yayınlara bahsedilen üç önemli kısmın oluşturduğu çerçeveden bakılarak Reuter'in danışmanlık ve eğitimcilik görevlerini sürdürdüğü yöntemleri ve kendi anlayışını açıklamak mümkündür. Türk kentleşmesinin *asenchron* durumunun dışında, Reuter'in kentleşme anlayışı yaşam kalitesini artırmayı amaçlıyordu. Pratik odaklı kentleşme uzmanı olarak kısa zamanda kentleşme süreçlerine, kentleşmenin kültürel özelliklerine ve Türk devlet inşasına uygun olabilecek esnek çözümlere yönelik beklentileri karşıladı. Ancak, Batı modernitesindeki kentsel gelişim hakkında sahip olduğu derinlikli bilgileri Türkiye'de bir model oluşturmak üzere kullanamamıştır. Bu yüzden, Reuter bunu kentsel gelişimin ilgili sorunlarını ve çözümlerini vurgulamak üzere bir kılavuz ve belli olumsuz gelişmelere (örneğin yüksek nüfus artışı, gecekondulaşma ve evleşme yoğunluğu) ilişkin Türk hükümetini uyarmak üzere bir uygulama zemini olarak değerlendirmiştir.

Reuter'in katkıları bireysel çözümlere ve spesifik bir Türk kent modernliğine giden yollara odaklanmıştır. Bu gelişimin mevcut referans noktalarının ve kaynaklarının altını çizdiği kadar sonraki aşamaların yapısını, yani reformların uygulanabilirliğini de vurgulamıştır. Reuter mevcut koşullarla uyumsuz bir taslak hazırlamanın mümkün olmadığını düşünmekteydi.

Bu bağlamda, eğitim performansının başarısı daha bariz hale gelmektedir. Reuter hayal ettiği yerel idari elitleri çeşitli araçlarla donattı: kamu ve kent idarelerinde gelecekteki kariyerlerine dair bütünsel bir vizyon, kariyerlerinde önemli bir başlangıç noktası olarak kendine güven ve Ankara'daki akademik eğitimin ardından, uzun ama sağlam bu yolun sonrasında izlenebilecek “yaparak öğrenme” yoluyla aşamalı bir öz-güçlendirme. Gelecekteki kamu reformlarında yer almak motivasyonunda olan gençler bunları en çabuk şekilde gerçekleştirmek üzere amaçların ve sonraki adımların farkında olmalıdır. Bu Ernst Reuter'in bir eğitimci olarak popülaritesinin muhtemel açıklamalarından biridir.

Kaynakça

- BARCLAY, David, *Schaut auf diese Stadt. Der unbekannte Ernst Reuter*, Berlin, Siedler Verlag, 2000.
- BRANDT, Willy ve Richard LÖWENTHAL, *Ernst Reuter. Ein Leben für die Freiheit. Eine politische Biographie*, München, Kindler Verlag, 1965.
- DOĞRAMACI, Burcu, *Kulturtransfer und Nationale Identität. Deutschsprachige Architekten, Stadtplaner und Bildhauer in der Türkei nach 1927*, Berlin, Gebr. Mann, 2008.
- KELEŞ, Ruşen, “Der Beitrag Ernst Reuters zur Urbanisierung der Türkei”, Heinz Reif und Moritz Feichtinger (eds.), *Ernst Reuter. Kommunalpolitiker und Gesellschaftsreformer*, Berlin, Dietz Verlag, 2009, s. 185-202.
- REIF, Heinz und Moritz FEICHTINGER (eds.), *Ernst Reuter. Kommunalpolitiker und Gesellschaftsreformer*, Berlin, Dietz Verlag, 2009.
- REUTER, Ernst, “Komünlerin Kalkınması Usulleri”, *Siyasi İlimler Mecmuası*, 8(96): 1939, s. 1-11.
- REUTER, Ernst, “Şehir Planında İktisadi Kaideler”, *Belediyeler Dergisi*, 6(64): 1940, s. 19-27.
- REUTER, Ernst, “Köylerimizde Ne Gibi Şehircilik İşleri Yapılabilir”, *Belediyeler Dergisi*, 6(66): 1941a, s. 9-13.
- REUTER, Ernst, “Sokak Levhaları”, *Belediyeler Dergisi*, 7(74), 1941b, s. 11-14.
- REUTER, Ernst, “Belediyeler İstatistiği I”, *Belediyeler Dergisi*, 6(68): 1941c, s. 40-44 ve 57.
- REUTER, Ernst, “Belediyeler İstatistiği II”, *Belediyeler Dergisi*, 6(69): 1941d, s. 31-35.
- REUTER, Ernst, “Vilayet Hususi İdareler İstatistiği”, *Belediyeler Dergisi*, 6(70): 1941e, s. 10-14.
- REUTER, Ernst, “Mahalli İdareler İstatistiklerinin Ehemmiyeti ve Bunların Tanziminde Gözetilen Esaslar”, *Konjunktür*, 2(9-12): 1941f, s. 22-31.
- REUTER, Ernst, “Türk Dilinde Bibliyografya”, *Belediyeler Dergisi*, 6(72): 1941g, s. 14-29.
- REUTER, Ernst, “Teknik, Güzel Sanatlar ve Şehirlerin İdaresi”, *Arkitekt*, 12(11-12), 1941h, s. 265-268.

- REUTER, Ernst, "Memur Yetiştirme Meselesine Dair", *Siyasi İlimler Mecmuası*, 11(129): 1941i, s. 370-379.
- REUTER, Ernst, "Beledi Vakıfların Modern Şehir İdaresindeki Ehemmiyetleri", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 3(3-4): 1942, s. 329-343
- REUTER, Ernst, "Şehirlerimizin Gelişme Problemleri", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(5): 1943a, s. 149-166.
- REUTER, Ernst, "Kasabalarımız", *Arkitekt*, 5-6: 1943b, s. 121-126.
- REUTER, Ernst, "Belediyeler Bankası", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 4(1): 1943c, s. 1-27.
- REUTER, Ernst, "Belediye Reisliği", *Architekt*, 7-8: 1943d, s. 174-178.
- REUTER, Ernst, "Belediye Meclisi Azalarının Hak ve Salahiyetleri", *Arkitekt*, 3-4, 1943e, s. 86-90.
- REUTER, Ernst, "Belediyeler İstatistigi 1929-1938", *Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi*, 1(2): 1944, s. 393-398.
- REUTER, Ernst, *İller Bankası Raporu*, Ankara, 1945a.
- REUTER, Ernst, "Küçük Belediyeler Meselesi II", *Arkitekt*, 5-6: 1945b, s. 75-78 and 90.
- REUTER, Ernst, "Mesken Meselelerinin Hal Çareleri", *Türk Ekonomi Derneği Konferanslar Serisi*, 23, 1946.

